

รายงานการศึกษาดูงาน
(Educational Trip Report)

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ)

จัดทำโดย กลุ่มสีฟ้า นรป. ๖

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๖
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

รายงานการศึกษาดูงาน

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ)

ในการศึกษาดูงานต่างประเทศครั้งที่ ๒ โครงการอบรมหลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” หรือ นธป. รุ่นที่ ๖ ณ ราชอาณาจักรเบลเยียม ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ และ สาธารณรัฐฝรั่งเศส ระหว่างวันที่ ๒๒ มิถุนายน ถึง ๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑ นั้น หนึ่งในสถานที่ศึกษา ดูงาน คือ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ The International Court of Justice ชื่อย่อ ICJ (ต่อไปนี้จะเรียกว่า “ศาลฯ”) หรือที่คนไทยมักเรียกขานในนาม “ศาลโลก” มีอาคารที่ทำการศาล ตั้งอยู่ที่ Peace Palace ถนน Carnegieplein ๒ รหัสไปรษณีย์ ๒๕๑๗ KJ The Hague The Netherlands ซึ่งสถานที่ดังกล่าวเป็นที่ทำการของทั้งศาลฯ และศาลอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่าง ประเทศ (Permanent Court of Arbitration) ด้วย^๑

คณาจารย์และคณะนักศึกษา นธป. ๖ ได้ศึกษาดูงานที่สถานที่ดังกล่าวเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๑ ระหว่างเวลา ๑๔.๓๐ - ๑๖.๐๐ น. โดยได้รับฟังคำบรรยายอำนาจหน้าที่ของศาลฯ รวมทั้งได้ มีการซักถามในประเด็นต่าง ๆ ทำให้ได้รับความรู้และแง่คิดต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์และสร้างความเข้าใจของระบบกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศ นอกจากนี้ คณาจารย์และประธาน คณะนักศึกษา นธป. ๖ ยังได้มีโอกาสเข้าพบประธานศาลฯ เพื่อหารือข้อราชการ รวมทั้งแสวงหา แนวทางความร่วมมือระหว่างศาลรัฐธรรมนูญไทยกับศาลฯ ด้วย รายงานฉบับนี้ได้แบ่งหัวข้อ ดังนี้ หัวข้อที่ ๑ ความเบื้องต้น ซึ่งจะปูพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศและที่มาของ กฎหมายระหว่างประเทศ หัวข้อที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ^๒ และหัวข้อ ที่ ๓ ความสัมพันธ์ของประเทศไทยกับศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

๑. ความเบื้องต้น

๑.๑ การระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ^๓

มาตรา ๓๓ ของกฎบัตรสหประชาชาติ ได้เรียกร้องให้สมาชิกสหประชาชาติยุติข้อพิพาทโดย ได้กำหนดวิธีการระงับข้อพิพาทโดยสันติระหว่างรัฐสมาชิก ไว้ด้วยกันหลายวิธี โดยแบ่งเป็น การระงับ

^๑ <https://pca-cpa.org/en/home/>

^๒ ข้อมูลในรายงานฉบับนี้เรียบเรียงขึ้นจากเว็บไซต์ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ <<https://www.icj-cij.org/en>> และ Robert Kolb, *The International Court of Justice* (Hart Publishing, Oxford, 2013)

^๓ Robert Kolb, *Ibid.*, chs. ๑.

ข้อพิพาทที่ไม่มีผลผูกพัน หรือการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการทูต และการระงับข้อพิพาทที่มีผลผูกพัน (Dispute Settlement)

การระงับข้อพิพาทที่ไม่มีผลผูกพัน หรือการระงับข้อพิพาทโดยวิธีการทูต (Dispute Avoidance) ได้แก่ การระงับข้อพิพาทที่กระทำระหว่างคู่พิพาทด้วยตนเองโดยตรง คือ การเจรจา (negotiation) และการระงับข้อพิพาทโดยอาศัยบุคคลที่สาม (Third Party) เข้าร่วมเจรจาในฐานะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ได้แก่ การไกล่เกลี่ย (mediation) การประนีประนอม (conciliation) การแต่งตั้งคณะทำงานร่วมกันเพื่อสอบสวนข้อเท็จจริง หรือการสอบสวน (Inquiry) และวิธีการระงับข้อพิพาทโดยบุคคลที่สามชักชวนและจัดการให้คู่พิพาทเข้าเจรจาระงับข้อพิพาทกันเอง หรือการทำหน้าที่เป็นคนกลางเพื่อจัดการเจรจา (Good Offices)

ส่วนการระงับข้อพิพาทที่มีผลผูกพัน (Dispute Settlement) ได้แก่ อนุญาโตตุลาการ (arbitration) ซึ่งผลการตัดสินจะออกมาในรูปแบบของ decision หรือ award ซึ่งเป็นคำตัดสินของคณะอนุญาโตตุลาการ อีกวิธีหนึ่งที่สำคัญคือ การระงับข้อพิพาททางศาล (judicial settlement) โดยศาลฯ จะเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ในการวินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างรัฐ ซึ่งขั้นตอนกระบวนการยื่นฟ้อง และกระบวนการในการวินิจฉัยคดีจะมีความแตกต่างกันออกไปโดยการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการจะเป็นวิธีระงับข้อพิพาทที่มีความยืดหยุ่นมากกว่าวิธีการทางศาลฯ ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าอนุญาโตตุลาการเกิดจากการตกลงของรัฐคู่พิพาทเป็นสำคัญ ในขณะที่ศาลฯ ไม่ได้เกิดจากการตกลงหรือจัดตั้งแต่เป็นองค์กรหลักของสหประชาชาติที่มีธรรมนูญศาลกำหนดอำนาจหน้าที่และโครงสร้างรวมทั้งระเบียบกฎหมายขององค์กรในการพิจารณาปัญหาข้อพิพาททางกฎหมาย กฎบัตรสหประชาชาติระบุว่า “รัฐสมาชิกสหประชาชาติทุกรัฐย่อมเป็นภาคีของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศและรัฐที่มีใช้สมาชิกสหประชาชาติสามารถเข้าไปภาคีของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้โดยมีเงื่อนไขว่า สมัชชาสหประชาชาติจะเป็นผู้พิจารณาตามคำแนะนำของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ”

การระงับข้อพิพาทโดยศาลระหว่างประเทศในปัจจุบันมีที่มาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน โดยมีความเกี่ยวพันกันกับองค์การระหว่างประเทศ กล่าวคือ ในอดีต ศาลฯ ได้ถูกจัดตั้งในกรอบของกติกาสันนิบาตชาติและล้มเลิกไปพร้อมกับองค์การสันนิบาตชาติ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ศาลฯ ก็ถือกำเนิดขึ้นในฐานะเป็นองค์กรศาลขององค์การสหประชาชาติ

๑.๒ ที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศ^๔

การที่ศาลฯ จะตัดสินคดีได้นั้น ก่อนอื่นจำเป็นต้องพิจารณาว่า อะไรคือ กฎหมายระหว่างประเทศที่ศาลฯ จะนำมาปรับใช้แก่คดีที่อยู่ในพิจารณาของศาลฯ ทั้งนี้ เป็นไปตามมาตรา ๓๘ แห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (the Statute of the International Court of Justice)

^๔ Ibid, ch. ๓.

กฎหมายระหว่างประเทศเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และระหว่างรัฐกับองค์การระหว่างประเทศซึ่งมีสถานะเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศ (Subject of International Law) และโดยที่สังคมนระหว่างประเทศประกอบด้วยรัฐที่มีความเท่าเทียมกัน การมีกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายจึงขึ้นอยู่กับความยินยอมของรัฐเป็นสำคัญ จะผูกพันรัฐใดรัฐหนึ่งก็ต่อเมื่อรัฐนั้นให้ความยินยอมจะบังคับรัฐอื่นให้ปฏิบัติตามกฎหมายไม่ได้

ในตำรากฎหมายระหว่างประเทศ ได้อธิบายแหล่งที่มาหรือบ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศ (Sources of International Law) โดยอ้างถึงธรรมเนียมศาลยุติธรรมระหว่างประเทศซึ่งเป็นตราสารที่ศาลฯ ใช้ในการวินิจฉัยตีความข้อพิพาทระหว่างประเทศที่มีมาถึงศาลฯ ซึ่งตามข้อ ๓๘ ได้ระบุถึง^{*}

๑. สนธิสัญญา (Treaties) หมายถึงตราสารระหว่างประเทศซึ่งเกิดจากความยินยอมของรัฐต่าง ๆ ผูกพันเฉพาะรัฐที่แสดงเจตนายินยอมเข้าผูกพัน (Consent to be Bound) โดยการลงนาม ให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติ
๒. กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary International Law) หมายถึงกฎเกณฑ์อันเกิดจากการปฏิบัติของรัฐ (State Practice) ซ้ำไปซ้ำมาบนพื้นฐานความเชื่อว่าเรื่องที่ถือปฏิบัติอยู่นั้นมีสถานะเป็นกฎหมาย (*opinion juris sive necessitatis*)
๓. หลักกฎหมายทั่วไป (General Principles of International Law) มีลักษณะเป็นหลักการ (Concept) หรือแนวคิด (Doctrine) ทางนิติศาสตร์ที่มีขึ้นเพื่อผดุงความยุติธรรม ส่วนใหญ่หลักกฎหมายทั่วไปในกฎหมายระหว่างประเทศมีที่มาจากหลักกฎหมายตามกฎหมายภายใน อาทิ หลักสุจริต (*bona fide*) แต่บางหลักก็มีที่มาจากกฎหมายระหว่างประเทศโดยแท้ อาทิ หลักการห้ามแทรกแซงกิจการของรัฐอื่น (Non-intervention)
๔. แนวคำตัดสินของศาล (Judicial Decisions) และความเห็นของนักกฎหมาย (Teachings) อนึ่ง แนวคำตัดสินของศาลและความเห็นของนักกฎหมายไม่ถือว่าเป็นที่มาของ

^{*} Article 38 Statute of International Court of Justice

“1. The Court, whose function is to decide in accordance with international law such disputes as are submitted to it, shall apply:

(a) international conventions, whether general or particular, establishing rules expressly recognized by the contesting states;

(b) international custom, as evidence of a general practice accepted as law;

(c) the general principles of law recognized by civilized nations;

(d) subject to the provisions of Article 59, judicial decisions and the teachings of the most highly qualified publicists of the various nations, as subsidiary means for the determination of rules of law.

...”

กฎหมายระหว่างประเทศอย่างแท้จริง เป็นแต่เพียงเครื่องมือในลำดับรอง (Subsidiary Means) ในการค้นหาและการตีความกฎหมายระหว่างประเทศ

๒. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

ศาลฯ เป็นองค์กรหลักทางตุลาการของระบบสหประชาชาติ (the United Nations (UN) จัดตั้งขึ้นโดยกฎบัตรสหประชาชาติ ในปี ค.ศ. ๑๙๔๕ (พ.ศ. ๒๔๘๘) โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อตัดสินข้อพิพาทระหว่างรัฐและเสริมสร้างสันติภาพ เริ่มเปิดทำการในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๔๖ ปัจจุบันตั้งอยู่ ณ พระราชวังสันติภาพ (the Peace Palace) กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์^๖

๒.๑ ความเป็นมาในการจัดตั้งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ^๗

ก่อตั้งศาลฯ มีพัฒนาการที่ยาวนานหลายศตวรรษ ซึ่งจุดกำเนิดอาจย้อนกลับไปได้เมื่อปี ค.ศ. ๑๗๘๙ เมื่อสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรได้ลงนามใน “สนธิสัญญาเจย์ ค.ศ. ๑๗๘๙” (Jay Treaty of ๑๗๘๙) เพื่อตั้งคนกลางขึ้นมาตัดสินข้อพิพาทหลังการประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาต่อสหราชอาณาจักร กรณีนี้ถือได้ว่าเป็นครั้งแรกที่นำวิธีสมัยใหม่ในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศอย่างสันติโดยคนกลางมาใช้ จนกระทั่งเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๙๙ และ ค.ศ. ๑๙๐๗ ได้มีการประชุมสันติภาพที่กรุงเฮก (The Hague Peace Conferences) และก่อตั้งระบบอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ (Permanent Court of Arbitration) และเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๒๐ ก็ได้มีการก่อตั้งศาลสถิตยุติธรรมระหว่างประเทศ (The Permanent Court of Justice หรือ ICJ) ขึ้นพร้อมกับสหประชาชาติ โดยสืบทอดอำนาจของศาลสถิตยุติธรรมระหว่างประเทศและเริ่มทำงานเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๔๖ ในฐานะองค์กรหนึ่งของสหประชาชาติ มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์^๘

ศาลฯ มีบทบาทในการพิจารณาตัดสินข้อพิพาทระหว่างรัฐภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศที่ถูกยื่นมาโดยประเทศสมาชิกของสหประชาชาติ และมีเขตอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ต่อไปนี้จะเรียกว่า “ธรรมนูญศาลฯ”) โดยหลักรัฐที่เป็นสมาชิกทั้งปวงของสหประชาชาติถือเป็นภาคีของธรรมนูญศาลฯ ด้วยโดยอัตโนมัติ ย่อมมีสิทธิในการเสนอคดีต่อศาลฯ

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีที่รัฐนั้นมิใช่สมาชิกสหประชาชาติ ก็อาจเข้าเป็นภาคีแห่งธรรมนูญศาลฯ ได้ตามข้อมติของสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติ ตามมาตรา ๙๓(๒) แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งอนุญาตให้สมัชชาฯ สามารถกำหนดเงื่อนไขแก่รัฐซึ่งมิได้เป็นสมาชิกสหประชาชาติ แต่ต้องการเป็นภาคีแห่งธรรมนูญศาลฯ ได้ ทั้งนี้ โดยการเสนอแนะของคณะมนตรีความมั่นคง

^๖ ICJ. "The Court." International Court of Justice, <https://www.icj-cij.org/en/court>.

^๗ Robert Kolb, *Ibid.*, chs. ๒.

^๘ ICJ. "History." International Court of Justice, <https://www.icj-cij.org/en/history>.

โดยข้อพิพาทดังกล่าว จะต้องเป็นข้อพิพาทที่เป็นปัญหาที่เกี่ยวพันกับกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ข้อพิพาทเรื่องเขตอำนาจรัฐ หรือเรื่องความคุ้มครองทางการ เป็นต้น

๒.๒ องค์ประกอบศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ^๙

สมาชิกของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ประกอบด้วยองค์คณะตุลาการที่เป็นอิสระจำนวนทั้งหมด ๑๕ คน ได้รับการเลือกตั้งจากสมัชชาใหญ่^{๑๐} และคณะมนตรีความมั่นคง ซึ่งทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหาร เพื่อเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลา ๙ ปี โดยสามารถได้รับเลือกตั้งซ้ำ โดยมีผู้พิพากษา Abdulqawi Ahmed Yusuf ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลฯ คนปัจจุบัน และผู้พิพากษา Xue Hanqin ดำรงตำแหน่งเป็นรองประธานศาลฯ ทั้งนี้ ผู้พิพากษามีความเป็นอิสระ ไม่ได้เป็นตัวแทนของประเทศตน โดยศาลฯ มีภาษาราชการที่ใช้คือ ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส^{๑๑}

๒.๓ เขตอำนาจของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (Jurisdiction)

ศาลฯ จะมีเขตอำนาจในการพิพากษาพิจารณาคดีได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมพร้อมใจกันทุกฝ่ายเท่านั้น ตามหลัก ความยินยอม (consent) ศาลฯ จึงจะมีอำนาจพิจารณาคดีนั้นได้ โดยศาลฯ จะมีเขตอำนาจเหนือคดี ๒ ประเภท คือ เขตอำนาจรัฐเหนือข้อพิพาทระหว่างรัฐ (contentious cases) และเขตอำนาจในการทำความเห็นเชิงปรึกษา (Advisory opinions) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๓.๑ มีเขตอำนาจเหนือข้อพิพาทระหว่างรัฐ (contentious cases)^{๑๒}

ศาลฯ มีเขตอำนาจที่จะตัดสินปัญหาใด ๆ เกี่ยวกับเขตอำนาจของตน (The Court itself decided any questions concerning its jurisdiction) ได้ตามที่ได้กำหนดไว้ในธรรมนูญศาลฯ มาตรา ๓๖ วรรค ๖ ที่ระบุว่า

“ ในกรณีที่พิพาทกันว่าศาลฯ มีเขตอำนาจเหนือคดี ที่พิพาทกันอยู่หรือไม่ กรณีของปัญหานี้ จะต้องให้เป็นอำนาจของศาลที่จะทำการชี้ขาดตัดสินในปัญหาดังกล่าว “

ทั้งนี้ คู่ความอาจยื่นคำคัดค้านเบื้องต้นของเขตอำนาจศาลฯ (Preliminary objection) ตามมาตรา ๓๙ แห่งระเบียบข้อบังคับของศาล (Rules of Court) ได้

เขตอำนาจของศาลเหนือคดีพิพาทระหว่างรัฐ (The Jurisdiction of the Court in contentious proceedings contentious cases) อธิบายได้ว่า ต้องเป็นรัฐเท่านั้น ที่จะเป็นผู้ความ

^๙ Robert Kolb, *Ibid.*, chs. ๔.

^{๑๐} ICJ. "The Court." International Court of Justice, <https://www.icj-cij.org/en/court>.

^{๑๑} ICJ. "Contentious Jurisdiction." International Court of Justice, <https://www.icj-cij.org/en/contentious-jurisdiction>.

ในกรณีพิพาทดังกล่าวได้ บุคคลธรรมดาและองค์การระหว่างประเทศอื่น ไม่มีสิทธิเสนอคดีต่อศาลฯ โดยหลักรัฐที่เป็นภาคีแห่งธรรมนูญศาลฯ เท่านั้นที่มีสิทธิเสนอคดีให้ศาลฯ พิจารณาพิพากษาคดีได้^{๑๒} และตามมาตรา ๙๓ วรรค ๑ แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ กำหนดให้รัฐสมาชิกของสหประชาชาติย่อมเป็นภาคีของธรรมนูญศาลฯ ด้วย เนื่องจากธรรมนูญศาลฯ ถือเป็นส่วนหนึ่งของกฎบัตรสหประชาชาติ^{๑๓} โดยปัจจุบันมีสมาชิกแห่งสหประชาชาติจำนวนทั้งหมด ๑๙๓ ประเทศ

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี รัฐที่มีได้เป็นภาคีแห่งธรรมนูญศาลฯ ก็อาจมีสิทธิเสนอคดีต่อศาลฯ ตามเงื่อนไขและวิธีการตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญศาลฯ กล่าวคือ รัฐดังกล่าวต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งคณะมนตรีความมั่นคงได้กำหนดไว้^{๑๔}

นอกจากจะต้องเป็นรัฐแล้ว จะต้องเป็นรัฐที่ได้แสดงเจตนายินยอม (consent) ในการยอมรับเขตอำนาจศาลเท่านั้น ที่จะมีสิทธิเสนอคดีให้ศาลพิจารณาพิพากษา ซึ่งการแสดงออกถึงการยอมรับศาลฯ นั้นอาจกระทำได้ ๔ วิธีดังต่อไปนี้

(๑) ข้อตกลงเฉพาะเรื่อง (special agreement, *Compromis*)

มาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง แห่งธรรมนูญศาลฯ ได้กำหนดให้เขตอำนาจศาลรวมถึงคดีทั้งปวงที่คู่ความ (Parties) ได้ตกลงกันว่าจะนำข้อพิพาทขึ้นสู่ศาลฯ หรือ Consent Ad hoc โดยการทำข้อตกลงเฉพาะเรื่อง (special agreement)

(๒) กรณีที่ได้บัญญัติไว้ในสนธิสัญญาและอนุสัญญา (Matters provided for in treaties and conventions)

มาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง แห่งธรรมนูญศาลฯ ได้กำหนดให้เขตอำนาจศาลฯ รวมถึงกรณีทั้งปวงบรรดาที่ได้บัญญัติไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ หรือในสนธิสัญญาและอนุสัญญาที่ใช้บังคับอยู่ กล่าวคือ มีสนธิสัญญาตกลงกันว่าหากเกิดกรณีพิพาทจะนำคดีเสนอต่อศาลฯ เพื่อให้พิจารณาวินิจฉัย

(๓) กรณีที่เป็นการรับอำนาจศาลในลักษณะบังคับ (compulsory jurisdiction in legal disputes)

มาตรา ๓๖ วรรคสอง แห่งธรรมนูญศาลฯ ได้กำหนดให้ รัฐภาคีแห่งธรรมนูญศาลฯ อาจประกาศในเวลาใด ๆ ต่อมาก็ได้ว่าตนยอมรับเขตอำนาจศาลฯ ในลักษณะบังคับ *ipso facto* โดยไม่จำเป็นต้องมีข้อตกลงพิเศษกับรัฐอื่นซึ่งยอมรับพันธกรณีในลักษณะเดียวกันอีก กล่าวคือเป็นการยอมรับเขตอำนาจศาลฯ ฝ่ายเดียว หรือเรียกว่าการรับอำนาจศาลฯ แบบ Optional clause declaration ทั้งนี้จะต้องเกี่ยวกับข้อพิพาททางกฎหมายทั้งปวงในเรื่องดังต่อไปนี้

(๔) การตีความกฎหมาย

^{๑๒} มาตรา ๓๕ วรรคหนึ่ง ธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

^{๑๓} มาตรา ๙๒ แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ

^{๑๔} มาตรา ๓๕ วรรคสอง ธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

(บี) ปัญหาใด ๆ เกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ

(ซี) การมีอยู่ของข้อเท็จจริงใด ๆ ซึ่งหากมีอยู่จริงก่อให้เกิดการฝ่าฝืนพันธกรณีระหว่างประเทศ

(ดี) การฝ่าฝืนพันธกรณีระหว่างประเทศ

มาตรา ๓๖ วรรคสาม แห่งธรรมนูญศาลฯ ได้กำหนดให้ คำประกาศข้างต้นนี้รัฐผู้ทำคำประกาศดังกล่าวอาจจะทำคำประกาศโดยไม่มีเงื่อนไข หรือมีเงื่อนไขในลักษณะของต่างตอบแทน (reciprocity) ในส่วนของรัฐอื่น ๆ บางรัฐหรือในช่วงเวลาบางช่วงเวลาก็ได้

(๔) Forum prorogatum

การที่ศาลฯ จะพิจารณาการยื่นฝ่ายเดียวของรัฐหนึ่ง และรัฐจำเลยแม้มิได้แสดงเจตนายอมรับอำนาจศาลฯ ในเวลานั้นแต่โดยพฤติกรรมของรัฐดังกล่าวได้ไปแสดงความยินยอมรับอำนาจศาลชัดแจ้งหรือปริยาย เช่น การที่รัฐอีกฝ่ายยินยอมมาร่วมการพิจารณาคดี ICJ ถือว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นการยอมรับเขตอำนาจศาลแล้วฯ ตามกฎ Forum prorogatum

๒.๓.๒ เขตอำนาจศาลในการให้ความเห็นเชิงปรึกษา (Advisory opinions)^{๑๔}

นอกจากเขตอำนาจศาลข้างต้นแล้ว ศาลฯ ยังมีอำนาจในการให้ความเห็นเชิงปรึกษาหรือ Advisory opinions ทั้งนี้จะต้องเป็นปัญหาทางกฎหมาย ซึ่งโดยหลัก ในการยื่นข้อพิพาทให้ศาลฯ พิจารณาพิพากษาจะต้องเป็น รัฐเท่านั้น อย่างไรก็ตาม กระบวนการขอความเห็นเชิงปรึกษา (Advisory opinions) ดังกล่าว เป็นกระบวนการพิเศษแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาข้อพิพาทระหว่างรัฐ (Contentious proceeding) จึงอนุญาตให้องค์กรของสหประชาชาติจำนวน ๕ องค์กร ทบวงชำนัญพิเศษของสหประชาชาติจำนวน ๑๕ องค์กรและองค์กรที่เกี่ยวข้องอีกจำนวน ๑ องค์กรสามารถยื่นคำขอต่อศาลฯ เพื่อให้ทำความเห็นฯได้ ทั้งนี้ตามมาตรา ๙๖ วรรคหนึ่ง แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งกำหนดไว้ว่า ให้สมัชชาใหญ่ (The United Nation General Assembly) หรือ คณะมนตรีความมั่นคง (The United Nation Security Council) อาจขอความเห็นเชิงปรึกษาจากศาลฯ เกี่ยวกับประเด็นข้อกฎหมาย และ ตามมาตรา ๙๖ วรรคสอง แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า ให้องค์กรอื่นของสหประชาชาติ และทบวงชำนัญพิเศษซึ่งได้รับมอบหมายจากสมัชชาใหญ่ในเวลาใด ๆ อาจขอความเห็นเชิงปรึกษาจากศาลฯ เกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายซึ่งอยู่ภายในขอบเขตแห่งกิจกรรมของตนได้

โดยวิธีการในการยื่นคำขอเพื่อขอให้ศาลฯ ทำความเห็นเชิงปรึกษา รัฐหรือองค์กรที่มีอำนาจดังกล่าว สามารถยื่นคำขอไปยังนายทะเบียนของสำนักงานเลขาธิการสหประชาชาติ หรือไปยังผู้อำนวยการของทบวงการชำนัญพิเศษแห่งสหประชาชาติที่ต้องการขอความเห็นฯ องค์กรดังกล่าว

^{๑๔} ICJ. "Advisory Jurisdiction." International Court of Justice, <https://www.icj-cij.org/en/advisory-jurisdiction>.

เช่น International Labour Organization(ILO), United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization(UNESCO), International Monetary Fund (IMF), World Intellectual Property Organization (WIPO) เป็นต้น ทั้งนี้ ในการรวบรวมปัญหาในแต่ละประเด็น ศาลฯ อาจทำการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรืออาจให้แถลงด้วยวาจาก็ได้

กล่าวโดยสรุป เขตอำนาจของศาลฯ สามารถจำแนกเป็นสองลักษณะ กล่าวคือ

(๑) เขตอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่รัฐคู่พิพาทเสนอต่อศาลฯ ในลักษณะที่เป็นกระบวนการพิจารณา ในลักษณะของการต่อสู้คดี (contentious proceeding) โดย “รัฐ” เท่านั้นที่จะเป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาดังกล่าวนี้ได้ และ

(๒) เขตอำนาจในการให้คำแนะนำ (advisory opinion) ในข้อกฎหมายระหว่างประเทศ ตามที่องค์การระหว่างประเทศอาจขอคำแนะนำ เช่น สมัชชาใหญ่สหประชาชาติ หรือคณะมนตรีความมั่นคง และองค์กรอื่น ๆ ของสหประชาชาติ ตลอดทั้งทบวงการชำนัญพิเศษ (specialized agencies) ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ

๒.๔ ผลของคำพิพากษา และการขอความเห็นเชิงปรึกษา (Advisory opinions)

๒.๔.๑ ผลของคำพิพากษา

คำพิพากษาของศาลฯ ย่อมมีผลผูกพันทางกฎหมาย (legal binding force) คู่กรณีให้ต้องปฏิบัติตาม และมีผลเป็นที่สุด (res judicata) กล่าวคือ หลักความเป็นที่สุดของคำพิพากษา ซึ่งตามความเห็นของไม่สามารถอุทธรณ์ใด ๆ ได้ ตามมาตรา ๖๐ ธรรมนูญศาลฯ

อย่างไรก็ดี คู่ความอาจขอให้ศาลฯ ทบทวนคำพิพากษา (Revision of Judgement) ได้ เมื่อมีการค้นพบข้อเท็จจริงใหม่ที่สำคัญที่ศาลฯ ไม่เคยรับทราบมาก่อน และไม่ได้เกิดจากการเพิกเฉยละเลยของฝ่ายที่ขอแก้ไขคำพิพากษา^{๑๖} ทั้งนี้การขอใช้สิทธิดังกล่าวต้องกระทำภายใน ๖ เดือนหลังจากการค้นพบข้อเท็จจริงใหม่นั้น และต้องกระทำภายใน ๑๐ ปีหลังจากที่มีคำพิพากษา^{๑๗}

หากรัฐหนึ่งปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลฯ รัฐผู้โต้แย้งอาจอาศัยคณะมนตรีความมั่นคงซึ่งอาศัยอำนาจภายใต้ข้อ ๙๔ ของกฎบัตรสหประชาชาติทำข้อเสนอแนะหรือตัดสินเกี่ยวกับการออกมาตรการเพื่อให้ผลแก่คำพิพากษา

^{๑๖} มาตรา ๖๑ วรรคหนึ่ง ธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

^{๑๗} ICJ, The International Court of Justice: Handbook, p.๗๙. <<https://www.icj-cij.org/files/publications/handbook-of-the-court-en.pdf>>

๒.๔.๒ ผลของการขอความเห็นเชิงปรึกษา (Advisory opinions)

ผลของการขอความเห็นเชิงปรึกษา (Advisory opinions) เป็นเพียงการให้ความเห็นและตอบคำถามแก่องค์กรที่ร้องถามมาเท่านั้น ไม่ใช่เป็นคำตัดสินของศาลฯ จึงไม่มีผลผูกพัน เช่นในกรณีของผลของคำพิพากษา อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การให้ความเห็นเชิงปรึกษาของศาลฯ จะไม่มีผลผูกพัน แต่ก็มีน้ำหนักทางกฎหมายและอำนาจบังคับทางศีลธรรมที่เพียงพอที่จะเป็นเครื่องมือทางการทูตเชิงป้องกัน (Preventive Diplomacy) และดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ และขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนถึงเป้าหมายและพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศในการที่จะเสริมสร้างความสงบสุขและสันติภาพของบรรดานานาอารยประเทศ

๓. ประเทศไทยกับศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

คดีปราสาทพระวิหารไม่ใช่เหตุการณ์สำคัญครั้งเดียวที่ประเทศไทย เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับศาลฯ ในทางประวัติศาสตร์ ประเทศไทยเป็นเพียง ๑ ใน ๒๖ ประเทศที่ได้เข้าร่วม “การประชุมสันติภาพ” ครั้งที่ ๑ และ ครั้งที่ ๒ ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๒ และ พ.ศ. ๒๔๕๐ ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้ง ศาลประจำอนุญาโตตุลาการและวังสันติภาพซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลฯ ในปัจจุบัน เรียกได้ว่าประเทศไทย ได้มีส่วนร่วมกับการสร้างสันติภาพของโลกโดยอาศัยกฎหมายเป็นพื้นฐานมาตั้งแต่เริ่มต้น^{๑๘}

กรณีศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่ประเทศไทยได้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับศาลฯ โดยตรง คือ คดีปราสาทพระวิหารระหว่างประเทศกัมพูชาและประเทศไทย หรือ Case concerning the temple of Preah Vihear (Cambodia/ Thailand ๑๙๖๒) เป็นคดีข้อพิพาทระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา (contentious cases) ซึ่ง ประเทศกัมพูชาและประเทศไทยได้ขึ้นสู่ศาลฯ เป็นจำนวน ๒ ครั้ง

ครั้งแรกคือ คดีปราสาทพระวิหารระหว่างกัมพูชาและไทย ซึ่งศาลฯ ได้มีคำพิพากษาออกมาเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๕ โดยศาลฯ ตัดสินให้ประเทศไทยเป็นฝ่ายแพ้คดี^{๑๙} ต่อมาวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๐๕ คณะรัฐมนตรีไทยลงมติกำหนดเขตบริเวณปราสาทพระวิหารเพื่อปฏิบัติตามคำพิพากษาศาลฯ

ครั้งที่สอง คือคดี ขอให้ตีความคำพิพากษาเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๖๒ ในคดีเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร (ระหว่างกัมพูชากับไทย)^{๒๐} ซึ่งกัมพูชาได้ยื่นต่อศาลฯ ให้ตีความในปี พ.ศ. ๒๕๕๔

^{๑๘} กระทรวงการต่างประเทศ, เบื้องลึก เบื้องหลัง การสู้คดีตีความปราสาทพระวิหาร (๒๕๕๖) หน้า ๑๗๐.

^{๑๙} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, แฉเอกสาร”ลับที่สุด”ปราสาทพระวิหาร พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๕๑ (มติชน, ๒๕๕๑) หน้า ๑๓.

^{๒๐} กระทรวงการต่างประเทศ, คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีตีความปราสาทพระวิหาร เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๓ ฉบับภาษาอังกฤษ พร้อมคำแปลภาษาไทย (กรุงเทพฯ : บริษัทมหาชน จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๗

๓.๑ การยอมรับเขตอำนาจศาลยุติธรรมระหว่างประเทศของประเทศไทย

ในการยอมรับเขตอำนาจศาลฯ ของประเทศไทย เป็นการยอมรับเขตอำนาจศาลฯ แก่ใน ยุคสันนิบาตชาติที่เรียกว่า ศาลสถิตยุติธรรมระหว่างประเทศ (Permanent Court of International Justice: PCIJ) ๒ ครั้ง และครั้งสุดท้ายได้ยอมรับเขตอำนาจศาลฯ ล่วงหน้าในยุคสหประชาชาติ ปัจจุบันเรียกว่า “ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ” โดยผลจากการประกาศปฏิญญาฝ่ายเดียว ตามข้อ ๓๖ (๒) ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ โดยหนังสือ ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๔๙๓ (ยอมรับ เป็นเวลา ๑๐ ปี) ภายหลังจากนั้นประเทศไทยไม่เคยออกประกาศฝ่ายเดียวรับเขตอำนาจศาลฯ อีกละ การรับเขตอำนาจศาลฯ ของประเทศไทยจึงขาดอายุลงตั้งแต่วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๐๓

ส่วนคดีตีความคำพิพากษาคดีเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร ค.ศ. ๑๙๖๒ ที่กัมพูชาได้ร้องต่อ ศาลฯ ในครั้งที่สอง เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๕๔ ไม่ใช่เป็นการฟ้องคดีใหม่ แต่เป็นการตีความคดีเก่า ที่ศาลฯ ได้ตัดสินไปแล้วเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งไทยได้ยอมรับอำนาจศาลฯ แล้วในครั้งนั้น จึงเป็นการถ่ายทอดมาจากคดีเดิม ทั้งนี้ การยอมรับดังกล่าวครอบคลุมถึงการที่ศาลฯ จะตีความและ ออกมาตรการชั่วคราวใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีหลักนี้ด้วย^{๒๑}

๓.๒ คดีปราสาทพระวิหารระหว่างกัมพูชาและไทย พ.ศ. ๒๕๐๕

คดีนี้ กัมพูชาได้ยื่นคำฟ้องต่อศาลฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ว่ามีอำนาจอธิปไตยเหนือปราสาท พระวิหาร ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาพระวิหารแห่งเทือกเขาพนมดงรัก และเป็นพรมแดนตามธรรมชาติ ระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา ภายใต้สนธิสัญญาสยาม - ฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๙๐๔ และขอให้ ไทยถอนหน่วยแยกของกองกำลังติดอาวุธของตนที่ประจำอยู่ในบริเวณซากปรักหักพังของปราสาท พระวิหารโดยได้แนบ “แผนที่ภาคผนวก ๑” ในคำขอท้ายฟ้องเพื่อยืนยันถึงหลักฐานสนับสนุน ดังกล่าว^{๒๒}

ขณะที่ประเทศไทยได้ต่อสู้ว่าปราสาทพระวิหารอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของไทยและปฏิเสธ การยอมรับ “แผนที่ภาคผนวก ๑”

จนในที่สุด ศาลฯ ได้มีคำพิพากษาในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยมีข้อบทปฏิบัติการ ดังนี้

“๑. ปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในดินแดนภายใต้อธิปไตยของกัมพูชา

โดยเหตุนี้ จึงพิพากษา

^{๒๑} กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๕๔). ข้อมูลที่ประชาชนไทยควรทราบเกี่ยวกับกรณีปราสาทพระวิหารและ การเจรจาเขตแดนไทย - กัมพูชา. กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ.

^{๒๒} ซีรฟงส์ เรื่องข้าม. วิเคราะห์หลักกฎหมายระหว่างประเทศในคดีตีความคำพิพากษาเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร ค.ศ. 2013. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙. หน้า ๑.

๒. ประเทศไทยอยู่ภายใต้พันธกรณีที่จะต้องถอนกองกำลังทหารหรือ ตำรวจ หรือผู้เฝ้ารักษาหรือผู้ดูแลอื่น ๆ ซึ่งประเทศไทยส่งไปประจำอยู่ที่ปราสาท หรือในบริเวณใกล้เคียงบนดินแดนกัมพูชา

๓. ประเทศไทยอยู่ภายใต้พันธกรณีที่จะต้องส่งคืนให้แก่ประเทศกัมพูชา บรรดาวัตถุชนิดที่ได้ระบุไว้ในคำแถลงที่ห้าของประเทศกัมพูชา ซึ่งทางการไทยจะได้ เคลื่อนย้ายออกไปจากปราสาทหรือพื้นที่ปราสาท นับตั้งแต่วันที่ประเทศไทยเข้า ครอบครองปราสาทในปี ค.ศ. ๑๙๕๔”

จะเห็นได้ว่า คำตัดสินของศาลฯ ในกรณีดังกล่าวเป็นส่วนที่เรียกว่า ข้อบทปฏิบัติการ (Dispositif, Operative part) นั้นได้ตัดสินอยู่สามประเด็นคือ ให้ ปราสาทเขาพระวิหารตั้งอยู่ใน ดินแดนภายใต้อธิปไตยของกัมพูชาตามสนธิสัญญา พ.ศ. ๒๔๗๗ และตามแผนที่ พ.ศ. ๒๔๕๑ ซึ่ง รัฐบาลได้ทำกับฝรั่งเศส ในข้อแรกนี้ถือเป็นคำตัดสินที่เป็นการประกาศสิทธิของกัมพูชาเหนือปราสาท พระวิหารซึ่งถือเป็น Declaratory Judgement^{๒๓} กล่าวคือ เป็นการประกาศสิทธิทางกฎหมายของ กัมพูชา ซึ่งส่งผลให้ไทยต้องถอนกำลังทหารออกจากบริเวณพิพาทนั้น

ส่วนในข้อสองและสามที่ศาลฯ ได้ตัดสินให้ไทยถอนกำลังออกจากตัวปราสาทพระวิหาร และบริเวณใกล้เคียงปราสาทและให้คืนวัตถุโบราณ นั้นถือเป็น Executory Judgement^{๒๔} ซึ่งหมายความว่า รัฐบาลไทยต้องกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดหรืองดเว้น เพื่อให้คำพิพากษามี ผลบังคับอย่างเป็นทางการ ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการที่เรียกว่า Post-Adjudicative phase ซึ่ง ประเทศไทยได้ปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าวแล้วทุกประการ

มีข้อสังเกตว่า ในประเด็นเรื่องเขตแดนศาลฯ ไม่ได้ตัดสินเรื่องเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ ทั้งสอง และไม่ได้ตัดสินว่าเขตแดนจะต้องเป็นไปตามแผนที่มาตราส่วน ๒: ๒๐๐,๐๐๐ ตามที่กัมพูชา กล่าวอ้าง^{๒๕}

หลังจากนั้นมีเหตุการณ์ที่สำคัญคือ การที่ประเทศกัมพูชาแสดงเจตนาที่จะขึ้นทะเบียน ปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกต่อองค์การยูเนสโกในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งตามแผนที่ที่กัมพูชาส่งให้ คณะกรรมการมรดกโลกรับรอง ได้ครอบคลุมอาณาบริเวณเหนือยอดเขาพระวิหารทั้งหมด และ พนมดรีบ (ภูมะเขือ) ซึ่งติดทางทิศตะวันตกของยอดพระวิหารอยู่ในดินแดนของกัมพูชา ตามเส้น ที่กำหนดไว้บนแผนที่ที่กัมพูชาได้ประกาศไว้ในพระราชกฤษฎีกากำหนดขอบเขตในการอนุรักษ์ ปราสาทพระวิหาร ลงวันที่ ๑๓ เมษายน ค.ศ. ๒๐๐๖ และแสดงเส้นเขตแดนที่ล้ำเข้ามาในบริเวณ “พื้นที่ทับซ้อน” ๔.๖ ตารางกิโลเมตรโดยประมาณ^{๒๖} และเนื่องจากพื้นที่ทับซ้อนดังกล่าวยังไม่ได้ มีการจัดทำเส้นเขตแดนให้ชัดเจน เหตุการณ์ดังกล่าวถือเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การยื่นคำขอต่อ ศาลฯ ของกัมพูชาในปี พ.ศ. ๒๕๕๔

^{๒๓} ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. "คดีปราสาทพระวิหาร Case Concerning the Temple of Phra Viharn (Preah Vihear)." *จุลสาร ความมั่นคงศึกษา* ฉบับที่ ๖๖ (ตุลาคม ๒๕๕๒) หน้า ๒๐.

^{๒๔} เรื่องเดิม, หน้า ๒๒.

^{๒๕} กระทรวงการต่างประเทศ. หนังสือ “50 ปี 50 ประเด็น ถาม-ตอบ กรณีปราสาทพระวิหาร”, ๒๕๕๖.

^{๒๖} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เรื่องเดิม, หน้า ๒๕๕-๒๕๗.

๓.๓ คำขอให้ตีความคำพิพากษาเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๖๒ ในคดีเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร (ระหว่างกัมพูชากับไทย)^{๒๗}

เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๕๔ กัมพูชาได้ยื่นคำร้องเพื่อเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีต่อสำนักทะเบียนของศาลฯ โดยให้ศาลฯ ตีความคำพิพากษาในคดีปราสาทพระวิหารที่ศาลฯ ได้ตัดสินไปเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยอ้างตามมาตรา ๖๐ ของธรรมนูญศาลฯ และมาตรา ๙๘ ข้อบังคับของศาลฯ โดยระบุว่า ไทยกับกัมพูชามีประเด็นที่เห็นขัดแย้งกันเกี่ยวกับความหมายหรือขอบเขตของคำพิพากษาดังกล่าว และขอให้ศาลฯ ตีความคำตัดสินว่า พันธกรณี^{๒๘} ที่ไทยจะต้องถอนทหาร ตำรวจ ผู้เฝ้ารักษา หรือผู้ดูแล ออกจากปราสาทหรือบริเวณใกล้เคียงปราสาทในดินแดนของกัมพูชานั้น เป็นผลมาจากพันธกรณีทั่วไปของไทยที่จะต้องเคารพบูรณภาพเหนือดินแดนของกัมพูชา ซึ่งดินแดนนั้นได้มีการกำหนดขอบเขตในบริเวณปราสาทพระวิหารและพื้นที่ใกล้เคียงแล้วโดยเส้นที่ปรากฏบนแผนที่ภาคผนวก ๑ (มาตราส่วน ๑: ๒๐๐,๐๐๐) ที่กัมพูชาแนบในคำฟ้องในคดีเดิม

โดยศาลฯ ได้มีคำพิพากษาในคดีตีความคำพิพากษาคดีปราสาทพระวิหารปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ดังนี้

“๑. ศาลฯ รับผิดชอบต่อคำร้องของฝ่ายกัมพูชาเฉพาะในประเด็นที่ศาลฯ เห็นว่าทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจแตกต่างกัน และเฉพาะภายในขอบเขตของคำพิพากษาปี พ.ศ. ๒๕๐๕

๒. ศาลฯ ไม่รับพิจารณาประเด็นเส้นเขตแดน หากแต่พิจารณาเฉพาะประเด็นอธิปไตยเหนือตัว ปราสาทพระวิหารและขอบเขตของบริเวณใกล้เคียงปราสาท ซึ่งคำตัดสินของศาลฯ เป็นไปตามแนวทางการสู้คดีของฝ่ายไทย โดยศาลฯ ไม่รับพิจารณาข้อเรียกร้องของกัมพูชาเหนือพื้นที่ ๔.๖ ตารางกิโลเมตร และศาลฯ ไม่ได้ตัดสินว่าแผนที่มาตราส่วน ๑: ๒๐๐,๐๐๐ ผูกพันไทยภายใต้คดีเดิมในฐานะเส้นเขตแดนไทย – กัมพูชา

๓. ศาลฯ รับพิจารณาเกี่ยวกับบริเวณใกล้เคียงปราสาท ซึ่งศาลฯ เห็นว่าเป็นบริเวณพื้นที่ขนาดเล็ก และศาลฯ ได้อธิบายขอบเขตของบริเวณดังกล่าวในทางสภาพภูมิศาสตร์ ซึ่งจำกัดอยู่เฉพาะบริเวณเขาพระวิหารไม่รวมถึงภูเขื่อโดยในขั้นตอนต่อไป ไทยและกัมพูชาจะต้องหารือกันในรายละเอียดของขอบเขตบริเวณใกล้เคียงปราสาทต่อไป

๔. ศาลฯ แนะนำให้ไทยและกัมพูชา ร่วมกันพัฒนาปราสาทพระวิหารในฐานะมรดกโลก”

จะเห็นได้ว่า ในการตีความของศาลฯ ในครั้งนี้ เป็นกรณีตามข้อ ๖๐ ของธรรมนูญศาลฯ เกี่ยวข้องกับเขตอำนาจในการตีความคำพิพากษา (Interpretation of Judgement) ซึ่งตามมาตรา ๖๐ แห่งธรรมนูญศาลฯ ระบุว่า “ในกรณีที่มีข้อขัดแย้งเกี่ยวกับความหมายหรือขอบเขตของ

^{๒๗} กระทรวงการต่างประเทศ, คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีตีความปราสาทพระวิหาร เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ. 2013 ฉบับภาษาอังกฤษ พร้อมคำแปลภาษาไทย.

คำพิพากษา ศาลฯ จะต้องตีความหากมีภาคีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือมากกว่านั้นร้องขอ” และมาตรา ๙๘ แห่งระเบียบข้อบังคับของศาล (Rules of Court) ได้แบ่งวิธีการร้องขอให้ศาลฯ ตีความได้ ๒ วิธี ได้แก่ การยื่นคำร้องขอให้มีการตีความฝ่ายเดียว (an application) กับการแจ้งให้ทราบว่ามีข้อตกลงพิเศษ (Special Agreement) ระหว่างรัฐคู่พิพาทเพื่อให้ศาลฯ ตีความ

แม้ว่าคำตัดสินของศาลฯ ในคดีเดิมเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ จะเป็นที่สุด ไม่สามารถอุทธรณ์ได้ตามหลักความสำคัญสูงสุดของประเด็นที่ได้รับการตัดสินไปแล้ว (res judicata) แต่กรณีดังกล่าวเป็นการที่กัมพูชาขอให้ศาลฯ ตีความคำพิพากษาเกี่ยวกับความหมายหรือขอบเขตของคำพิพากษาที่ไทยและกัมพูชามีความเห็นต่างกัน ซึ่งไม่มีกำหนดกรอบระยะเวลา ดังนั้นกัมพูชาจึงสามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลฯ ตีความคำพิพากษาได้ ตามข้อ ๖๐ ธรรมนูญศาลฯ

อนึ่ง ศาลฯ ฯ มีคำพิพากษาตีความคดีปราสาทพระวิหาร ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ สรุปความได้ว่า

ประเด็นที่ ๑ การตีความวรรคที่หนึ่งของข้อบทปฏิบัติการคำพิพากษาคดีปราสาทพระวิหาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ระบุไว้ชัดเจนแล้วว่าปราสาทพระวิหารอยู่ในดินแดนภายใต้อธิปไตยของกัมพูชา

ประเด็นที่ ๒ การตีความของวรรคที่สองของข้อบทปฏิบัติการ โดยศาลฯ นิยามพื้นที่ใกล้เคียงปราสาท (vicinity) ทิศตะวันออก ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทิศใต้ ทิศตะวันออกเฉียงใต้ และทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ว่าต้องใช้ภูมิศาสตร์ สำหรับการกำหนดขอบเขตพื้นที่ vicinity เฉพาะทางทิศเหนือเท่านั้นให้ใช้เส้นแผนที่มาตราส่วน ๑ ต่อ ๒ แสน ซึ่งได้บรรยายไว้ในย่อหน้า ๙๘ ของคำพิพากษาฯ ทั้งนี้ ย่อหน้า ๙๙ ระบุชัดเจนว่า ศาลฯ รับทราบข้อต่อสู้ของไทยว่า การถ่ายทอดเส้นทำได้ยาก (ซึ่งถือว่าการต่อสู้ของไทยได้รับการรับฟังจากศาลฯ โดยไทยได้เสนอข้อต่อสู้ทั้งเป็นลายลักษณ์อักษรและทางวาจาว่า การถ่ายทอดเส้นบนแผนที่ ๑ ต่อ ๒ แสนต้องถ่ายทอดตามหลักวิชาการ) ดังนั้น คู่กรณีจึงต้องไปเจรจากันโดยสุจริต โดยห้ามหาข้อยุติฝ่ายเดียว

ประเด็นที่ ๓ ศาลฯ ตีความความเชื่อมโยงระหว่างวรรคที่สองของข้อบทปฏิบัติการ และวรรคอื่นๆ ศาลฯ ชี้ออกมาว่า vicinity ในวรรคที่สองเท่ากับ area ในวรรคที่สามของคำพิพากษาศาลฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่ให้ไทยคืนวัตถุโบราณและเท่ากับ ดินแดน (territory) ในวรรคที่หนึ่ง ซึ่งเท่ากับ promontory ของพระวิหารซึ่งเป็นผลจากการตีความในครั้งนี้

นอกจากนี้ มีข้อสังเกตว่าศาลฯ ตัดสินว่า Thailand was under the obligation to withdraw from that territory the Thai military or police forces, or other guards or keepers, that were stationed there. ซึ่งเป็นการเอาสิ่งที่ศาลฯ ตัดสินไว้ในคดีเดิมมาระบุในส่วนนี้ คำพิพากษาปัจจุบันไม่ได้ก่อให้เกิดพันธกรณีใหม่ให้ไทยต้องถอนกำลัง เนื่องจากพันธกรณีที่ให้ไทยถอนกำลังเกิดมาตั้งแต่คำพิพากษาปี พ.ศ. ๒๕๐๕ แล้ว ศาลฯ เพียงมาย้ำไว้ในคำพิพากษาปัจจุบัน แต่สิ่งใหม่คือ การถอนกำลังออกจาก “the whole territory of the promontory of Preah Vihear, as defined in paragraph ๙๘ of the present Judgment” ซึ่งจะมาแทนที่ in its vicinity ในคำพิพากษาเดิมซึ่งไม่เป็นที่เข้าใจระหว่างทั้งสองฝ่าย

นอกจากนี้ คดีตีความฯ ทำให้เกิดความเข้าใจด้วยว่า

๑. ศาลฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ มิได้ชี้ขาดเรื่องเขตแดน
๒. แผนที่ มาตราส่วน ๑ ต่อ ๒ แสนมีบทบาทหลักในการให้เหตุผลของศาลฯ อย่างไรก็ดี บทบาทหลักนั้นจำกัดเฉพาะในบริเวณพิพาทในคดีเดิมเท่านั้น
๓. “อาณาบริเวณปราสาท” (region of the temple หรือ région du temple) มีพื้นที่จำกัดมาก และศาลฯ จะใช้แผนที่ ๑ ต่อ ๒ แสนในบริเวณพิพาทเท่านั้น แม้ว่าเส้นเขตแดนบนแผนที่ดังกล่าวจะยาวกว่า ๑๐๐ กิโลเมตรก็ตาม

กล่าวโดยสรุป ประเด็นที่กัมพูชาอ้างว่า ไทยและกัมพูชามีความเห็นขัดแย้งกัน เป็นการขอให้ศาลฯ ได้ตัดสินให้พื้นที่บริเวณใกล้เคียงปราสาทอยู่ภายใต้ อธิปไตยของกัมพูชานับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ แล้ว ในการตัดสินครั้งนี้ ศาลฯ เพียงแต่ระบุให้ชัดเจนมากขึ้นว่า ขอบเขตของบริเวณใกล้เคียงหรือพื้นที่บริเวณโดยรอบตัวปราสาท (vicinity) ปราสาทพระวิหาร ไม่มากไปกว่ายอดพระวิหาร เท่านั้น ซึ่งทำให้กัมพูชาไม่สามารถอ้างเรื่องพื้นที่ ๔.๖ ตารางกิโลเมตร ว่าอยู่ในคำตัดสินเดิมได้อีก ทั้งนี้ทางออกของข้อพิพาทที่ดีที่สุดจำต้องอาศัยกรอบทางกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๕๔). ข้อมูลที่ประชาชนไทยควรทราบเกี่ยวกับกรณีปราสาทพระวิหาร และการเจรจาเขตแดนไทย – กัมพูชา. กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ.

กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๕๖) เบื้องลึกเบื้องหลัง การต่อสู้คดีความปราสาทพระวิหาร. กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, แฉเอกสาร“ลับที่สุด”ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.๒๕๐๕-๒๕๕๑. (มติชน, ๒๕๕๑).

ปิรวัดพนพานิช, ประสิทธิ์. "คดีปราสาทพระวิหาร Case Concerning the Temple of Phra Viham (Preah Vihear)." *จุลสารความมั่นคงศึกษา* ฉบับที่ ๖๖ (ตุลาคม ๒๕๕๒).

Robert Kolb, *The International Court of Justice* (Hart Publishing, Oxford, ๒๐๑๓)

วิทยานิพนธ์

ธีรพงศ์ เรืองขำ. วิเคราะห์หลักกฎหมายระหว่างประเทศในคดีตีความคำพิพากษาเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร ค.ศ. ๒๐๑๓. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ICJ. "International Court of Justice." International Court of Justice, <https://www.icj-cij.org/en>.

กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๕๖). ๕๐ ปี ๕๐ ประเด็น ถาม - ตอบ กรณีปราสาทพระวิหาร.

[ออนไลน์]. วันที่ค้นข้อมูล ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๖. เข้าถึงได้จาก :

<http://www.phraviharn.org/main/contents/files/history-๒๐๐๗๐๔๐๕-๑๖๕๕๑๙-๕๕๕๘๔๓.pdf>
